
Statuia poetului Andrei Mureșanu la Bistrița. Cronologie documentară

Mircea Gelu BUTA
Adrian ONOFREIU

Cuvinte cheie: Bistrița, Andrei Mureșanu, Corneliu Medrea, transfer.

Mots-clés : Bistrița, Andrei Mureșanu, Corneliu Medrea, monument de forum public, transfert.

Deși Bistrița și-a definit de-a lungul timpului un aspect urbanistic deosebit, datorită patriciatului său înstărit, ce cunoștea noutățile europene ale momentului, orașul nu a prezentat din punct de vedere estetic nici o compoziție decorativ-statuară. Probabil, sașii bistrițeni considerau că silueta masivei biserici gotice care domină ansamblul arhitectural din Piața Centrală a orașului reprezenta singurul monument votiv ce merita cu adevărat să fie admirat.

A căzut în sarcina primului primar român al orașului, avocatul Corneliu Mureșanu, ca la mijlocul secolului al XX-lea, cu toată opoziția sașilor, care în septembrie 1934 chiar au asediat primăria, să revigoreze planul edilitar al orașului. Dacă în perioada ce a urmat s-a reușit finalizarea construirii bisericii ortodoxe cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi”, de pe strada Alexandru Odobescu, în stilul arhitecturii neobizantine, în toamna anului 1935, românii bistrițeni au izbutit să pună piatra de temelie a unui impunător monument închinat poetului Andrei Mureșanu. Comitetul de inițiativă, în frunte cu deputatul Victor Moldovan, a convins autoritățile orașului că cel mai bun loc pentru amplasarea monumentului era Piața Unirii, centrul activității culturale și politice a românilor bistrițeni.

1. Turnarea pietrei de temelie

Aflăm din presa vremii că ceremonia punerii pietrei de temelie a avut loc duminică, 15 septembrie 1935, în prezența localnicilor, a delegației Primăriei orașenești și a strănepoților poetului. Slujba religioasă a fost oficiată de șase preoți, răspunsurile fiind date de Corul bisericesc unit, dirijat de prof. Ioan Bucur. Primul a luat cuvântul protopopul Ioan Petringel, spunând, printre altele: „Românul are o datină păstrată din tată în fiu, ca nici o faptă frumoasă să nu înceapă fără ajutorul lui Dumnezeu. Așa și acum, când punem piatra fundamentală statuii lui Andrei Mureșianu, nu putem înfăptui această operă măreață fără să nu fi cerut ajutorul dumnezeiesc. Prin ridicarea statuii, a cărei inițiativă a fost luată de dl deputat Victor Moldovan, se eternizează memoria marelui poet național Andrei Mureșianu. Nouă, bistrițenilor, ni-i scumpă această amintire, fiindcă Andrei Mureșianu s-a născut și a crescut în Bistrița. De aici a adus cu sine dragostea față de neamul românesc și dorul de libertate. Acestor sentimente le-a dat cea mai fericită expresie în poezia „Deșteaptă-te, române”! Într-înșă poetul, asemenea unui arhanghel, cheamă pe români la o nouă viață, le poruncește să se unească în cugete și simțiri, ca să formeze o armată puternică, în fruntea căreia să se pună preoții cu crucea în mână și să rupă lanțurile robiei. Acest răsunet, care și astăzi își are valoare prin adevărul și puterea cu care a fost creat, a fost singura mângâiere a generațiilor din trecut. Cu el au trăit bătrânii noștri, cu el ne-am născut și noi. Iată de ce trebuia ca poetul care ne-a deșteptat la viață să-și aibă o statuie, mai cu seamă în locul său de naștere. Ne facem, prin urmare, o sfântă datorie față de marele profet Andrei Mureșianu, astăzi când punem această piatră fundamentală, care va fi o podoabă a Bistriței și un imbold pentru toate generațiile de români de pe aceste meleaguri, de a cunoaște trecutul nostru istoric și de a preamări pe oamenii noștri mari. Este și un titlu de mândrie pentru orașul Bistrița ridicarea acestei statui, pentru că înaintea altor orașe, el poate să realizeze această operă, pe când oameni din alte localități n-au reușit să înfăptuiască această realizare. Cu această ocazie, să ne aducem aminte și de învățăturile ce se desprind din

Mircea Gelu BUTA, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, e-mail: butami@yaho.com
Adrian ONOFREIU, prof. dr., Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, e-mail:

versurile poeziei „*Deșteaptă-te, române!*”, când ne spune: „*Români din patru unghiuri, acum ori niciodată / Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!*”! Să ne unim deci sufletele pentru a putea duce la bun sfârșit lucrarea începută și să ni-l însușim pe Andrei Mureșianu ca poetul nostru, al tuturor românilor¹.

Din discursul deputatului Victor Moldovan, inițiatorul proiectului, reținem evocarea unor scene tulburătoare din trecutul plin de suferințe al românilor bistrițeni. „Într-un document din arhiva Guvernului transilvan din Cluj se spune că, în anul 1713, magistratul din Bistrița a hotărât, cu consimțământul unanim al Colegiului de o sută, ca valahii care locuiesc la stupine și în împrejurimile orașului să fie alungați pentru vecie din lăuntrul orașului, precum și de la stupini, iar dacă la data de 1 iunie s-ar găsi pe aici vreun valah, casa aceuia să fie arsă până în temelie, după vechiul obicei. Aceștia să meargă la conașionalii lor de pe Valea Someșului și acolo să locuiască”². În continuare, acesta a povestit cum magistratul orașului a trecut la executarea hotărârii, astfel că mulți locuitori români ai Bistriței au fost nevoiți să se refugieze pe Valea Someșului sau în Moldova. „...Zece ani mai târziu, românii de pe teritoriul orașului Bistrița au fost împiedicați să-și ridice un locaș de rugăciune; nici toaca n-o puteau bate și nici morții n-aveau unde să și-i îngroape. La fel, în anul 1762, magistratul orașului i-a oprit să-și construiască un paraclis în Hrube și să aibă un turn, unde să-și pună clopotele. Numai după multe frământări au putut românii să-și facă o biserică, adusă din Bistrița Bârgăului, în care s-a slujit o sută de ani, ajungând, în sfârșit, să aibă frumoasa biserică de azi. Din aluatul acestor suferințe și din sângele nobililor mara-mureșeni a fost format Andrei Mureșianu, în sufletul căruia a clocotit dorul de libertate și dreptate. Împotriva asupritorilor s-a ridicat el, când a strigat „*Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte!*”! Cât de mare durere îi cauzau asupririle la cari era supus neamul nostru și cât de mult îl îngrijora viitorul poporului român se vede din ultima strofă a unei poezii, în care spune: „*Dorire-aș după moarte / Să-nviu la zeci de ani / Și-atunci să văd ce soarte / Au frații mei Români!*”. Astăzi, visul lui Andrei Mureșianu e împlinit. Pe meleagurile acestea e stăpânire românească, iar la conducerea orașului Bistrița sunt români. Prin statuia ce se va ridica pe locul acesta, Andrei Mureșianu va fi pururea între românii bistrițeni. Cu ochii lui sufletești va vedea cum poporul român s-a deșteptat la o viață nouă și-i va fi un puternic îndemn pentru a munci, să ajungă la locul de cinste ce-l merită în rândul popoarelor culte”³.

În încheiere, preotul Ioan Sângeorzan a dat citire „actului fundațional”, pe care deputatul Victor Moldovan l-a așezat în temelie statuii, intitulat *Memoriei lui Andreiu Mureșan*: „Această statuie a fost turnată în bronz de profesorul sculptor Cornel Medrea⁴ din București în anul 1934, al patrulea an de glorioasă domnie a Majestății Sale Regelui Carol al II-lea, la inițiativa și neobosita străduință a dlui Victor Moldovan, deputat de Năsăud. Prin acest monument s-a tradus în fapt dorința românilor din acest ținut, de a se eterniza memoria poetului deșteptării noastre, tocmai în localitatea unde acesta s-a născut și a copilărit. Lucrările pentru așezarea statuii, a cărei turnare în bronz s-a plătit din fondurile adunate de d-l. deputat Victor Moldovan, au început în ziua de 2 septembrie 1935. Sfințirea pietrii fundamentale a fost oficiată de protopopul român unit al Bistriței, Ioan Petringel, asistat de preoții de la biserica română greco-catolică locală: Vasile Tătaru, Ioan Sângeorzan, Aurel Bungărdean, Ioan Boteanu, Teodor Macrea și Victor Cotoc. Semnează din partea Comitetului de inițiativă: președinte, Victor Moldovan, vicepreședinte, Ioan Petringel, secretar, Ioan Sângeorzan, membri: Ștefan Lupu, Ghițu Matheiu, Ioan Sas, Ioan Bozga, Mihail Encean, Toma Toader, Vasile Sângeorzan, Pavel Urs a Goroaii, Aurel Filimon, polițaiul orașului - Nicolae Pop Baldi”⁵. Fanfara românească a încheiat ceremonia interpretând „*Deșteaptă-te, române!*”!

Din păcate, din cauza vrajbei politice, în anii următori soclul de piatră pe care urma să fie amplasată statuia lui Andrei Mureșianu a rămas gol, iar lucrarea din bronz a sculptorului Cornel Medrea a zăcut în curtea casei deputatului Victor Moldovan⁶. Faptul era consemnat și în presa vremii. În articolul „Pentru un ctitor al unității

1 „Săptămâna”, Bistrița, anul VIII, nr. 269, 22 septembrie 1935, p. 1.

2 *Ibidem*, p. 2.

3 *Ibidem*.

4 Cornel Medrea (născut la 8 martie 1888 în comuna Miercurea, județul Sibiu – decedat la 25 iulie 1964, la București) a fost sculptor și profesor de sculptură la Academia de Arte Frumoase din București, membru corespondent al Academiei Române. A expus în repetate rânduri la Saloanele Oficiale din București, la Bienala din Veneția și la multe alte manifestări artistice din străinătate (Barcelona, Paris, New-York). Cornel Medrea a practicat toate genurile sculpturii, printre lucrările sale cele mai apreciate numărându-se *Dragoș Vodă și Zimbrul*, *Cultura*, *Atlas*, *Pescarii*, *Victorie*, etc.

5 „Săptămâna”, anul VIII, nr. 269, 22 septembrie 1935, p. 2.

6 *Victor Moldovan. Memoriile unui politician din perioada interbelică*, editori, Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Ed. Presa

noastre naționale”, după ce era prezentat rezumatul conferinței dedicate personalității poetului de către prof. D. Munteanu-Râmnic în cadrul cursurilor de vară ale Universității populare „Nicolae Iorga” se preciza: „cântăreții neamului și ai aspirațiilor lui de veacuri au fost ignorați. Din această negură Andrei Mureșanu e scos la lumină de zelul neobosit al d-lui. Victor Moldovan, deputat de Năsăud. D-sa a reușit să înjghebeze un fond, din care s-a turnat în bronz statuia poetului de distinsul sculptor Medrea din București”⁷.

2. Organizarea serbărilor dezvelirii statuii lui Andrei Mureșanu

Timpul a trecut și abia în anul 1938, sub presiunea opiniei publice, autoritățile locale au reluat demersurile pentru instalarea statuii lui Andrei Mureșanu pe soclul din Piața Unirii. În acest sens, deputatul Victor Moldovan a venit la Bistrița, „asistând la munca pietrarilor și Serviciului nostru Tehnic, care a așezat statuia pe soclu, înfășurată cu pânză până la dezvelire, unde a stat astfel câteva luni și a convenit ca dezvelirea să se facă de către Prefectură, care va face din oficiu demersurile cuvenite”⁸. În acest context, la 18 august 1938, prefectul județului a emis următoarea decizie: „Văzând raportul Serviciului Financiar și de Contabilitate, în care se arată că Comitetul pentru ridicarea monumentului „Andrei Mureșanu” în orașul Bistrița cere un ajutor de 5000 lei, pentru acoperirea cheltuielilor ivite ulterior și neprevăzute în deviz, decidem: Art.1. Aprobăm deschiderea unui credit extraordinar de 5000 lei, articolul având redacția Ajutor pentru monumentul „Andrei Mureșanu” din orașul Bistrița. Art.2. Acest articol se va alimenta de la art. 69 „Fond pentru deschideri de credite suplimentare și extraordinare”⁹. Motivarea acestui act era făcută într-un raport către organele superioare astfel: „Comitetul de inițiativă, care astăzi aproape nu mai există, a construit un soclu din piatră cu mai mulți ani înainte. Acest soclu, rămânând expus ploilor, apa intrată prin crăpăturile pietrelor a început dezagregarea construcției. Pentru că se distruge opera făcută cu mari sacrificii, am luat inițiativa reparării soclului pentru a se putea așeza grabnic statuia care era lăsată într-o grădină din localitate. Având în vedere motivele de forță majoră, cu onoare vă rugăm să binevoiți a soluționa în mod favorabil raportul nostru, ordonanțându-ne subvenția de mai sus”¹⁰.

Întrucât suma solicitată a fost aprobată de către Ministerul de Interne, lucrările au putut fi finalizate în scurt timp, iar solemnitatea dezvelirii statuii a fost fixată în ziua de 27 noiembrie 1938. În acest sens, s-a creat un Comitet de organizare a festivităților, care s-a întrunit în ședință comună în ziua de 21 noiembrie 1938, pentru a discuta modalitatea de desfășurare a evenimentelor, ocazie cu care s-a întocmit următorul proces-verbal: „Proces-verbal, azi, 21 noiembrie 1938, consemnat în ședința de constituire a „Comitetului pentru organizarea serbării dezvelirii statuei lui Andrei Mureșanu”. Sub președinția d-lui prefect, colonel Ion Dumitrache, au fost prezenți: protopop Ioan Petringel; judecător Theodoru; Dr. Simion Sbârcea; colonel Teodor Sbârcea - primarul orașului; Nicolae Pop Baldi – șeful Poliției; Ioan Silași - directorul Liceului „Alexandru Odobescu”; Gavril Bochiș - directorul Școlii de Ucenici; Petre Son - revizorul școlar; Dr. Valeriu Bilțiu - șeful Serviciului Sanitar Județean; Stupariu - șeful Oficiului P.T.T.; Maisa - șeful Gării C.F.R.; locot. Traian Rădulescu - comandantul Pompierilor; Dr. Emil Fedorca - pretor; Dr. Gheorghe Anton - avocatul statului; Nicolae Ianul - comandantul Străzii Țării; Dr. Cornel Pop - avocat; Dr. Gheorghe Linul - senator; Dr. Gavrilă Ceuca - avocat; Dr. Ioan M. Popu - inspec-

Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, p. 378.

- 7 „Soclu e ridicat în piața din fața bisericii române unite din Bistrița – continua gazetarul – urmând, ca nu peste mult timp să fie așezată statuia profetului și cântărețului național. În vederea acestor serbări d-l. prof Ștefan Lupu pregătește o lucrare despre viața poetului”. În acest fel, se încheia articolul „Andrei Mureșanu își va avea astfel primul monument în Bistrița, orașul nașterii și copilăriei sale” cu precizarea că „E cea dintâi faptă de ștergere a unei mari nedreptăți, cu care a fost răsplătit până acum autorul scumpului nostru marș, „Deșteaptă-te Române!”, „Săptămâna”, anul IX, nr. 300, 2 august 1936, p. 1.
- 8 Adrian Onofreiu, *Din dosare de arhivă: 1938 - Statuia lui Andrei Mureșanu la Bistrița*, în „Amfiteatru UB”, Publicație lunară editată de Fundația Universitară „George Coșbuc” - Bistrița, anul I, nr. 4, iunie 2001, p. 2. Materialul a apărut ca articol de ziar, iar redacția l-a considerat ca atare, fără a mai consemna și notele de subsol. De aceea, menționăm doar numerele în care a apărut – nr. 5, iulie 2001, p. 2, nr. 6, august 2001, p. 2, nr. 8, octombrie 2001, p. 2, nr. 9, noiembrie 2001, p. 2 – pentru ca în continuare, să precizăm sursele documentare în notele de subsol. Vezi și un rezumat al acestor articole sub titlul, „Monumentul lui Andrei Mureșanu din Bistrița” la Traian Pavelea, *Societăți culturale năsăudene. Varia*, Ed. Arcade, Bistrița, 2005, pp. 269-271.
- 9 Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura județului Năsăud* – numere de bază – d. 377/1939, f. 5; în continuare, A.N.B-N., fond...d....f.
- 10 *Ibidem*, f. 14.

tor Adm. județ și Dr. Grațian Fetti ca secretar etc. Dl prefect ia cuvântul și arată celor prezenți situația actuală în legătură cu desvelirea statuei lui Andrei Mureșanu și modul cum s-a ajuns ca această serbare să fie fixată în principiu pe ziua de 27 noembrie a.c. Prin luna august, d-sa. a raportat Ministerului de Interne că statuia lui Andrei Mureșanu, confecționată din bani publici de un Comitet de construcție, este terminată de mult timp și zace într-o curte particulară și deci ar trebui scoasă și așezată pe soclul ei. Mai mult, în unele ziare, în ultimul timp au apărut articole care cer dlui prefect, în calitate de șef al întregului județ și deci având datoria de a se ocupa și de această chestiune ce interesează întreg județul, să ia măsuri ca statuia lui Andrei Mureșanu să fie așezată pe locul destinat, cu festivitățile cuvenite.

În baza raportului amintit, Ministerul de Interne ne-a ordonat ca să luăm contact cu Comitetul de construcție. Am ajuns timpul să poată fi ridicată statuia fără a fi primejduit ca meritul inițiativei avute și a muncii depuse să-i fie exploatat de vreun partid politic, după cum se nizuia în trecut. În urma acestor înțelegeri raportate de noi sus, Ținutul vine cu ordinul nr. 4391/1938 și fixează data desvelirii acestei statui la 27 noembrie a.c., motivând că numai în felul acesta Excelența Sa ar putea lua parte la solemnitatea desvelirii. În urma acestor explicațiuni, d-l. prefect dă cuvântul și aceluia care ar avea de făcut vreo propunere sau sugestie în legătură cu această problemă. Ia cuvântul d-l. colonel Sbârcea - primarul orașului, care îl întreabă pe d-l. președinte cine dintre preoții greco-catolici sau ortodocși vor face sfințirea statuei. Chestiunea interesează întrucât, argumentează d-sa, greco-catolicii fiind majoritari în județ și chiar în orașul Bistrița, iar Andrei Mureșanu fiind el însuși greco-catolic, biserica greco-catolică dorește să facă ea sfințirea, cel puțin laolaltă cu cea ortodoxă. D-l. președinte arată că această chestiune e cu mult mai secundară. Principala chestiune ar fi cum să răscolim inerția acestui oraș și într-un moment de sărbătoare națională să-l încălzim, să-l facem să pulseze într-o viață românească demnă de comemorarea celui ce a fost bardul avântului național de unire. În continuare, ia cuvântul dl Ioan Sas - arhitect care, repetând întrebarea dlui primar Teodor Sbârcea, mai face propunerea ca serbarea să fie amânată pe ziua de 1 Decembrie, marea zi a Unirii Ardelenilor cu frații din Vechiul Regat, accentuând asupra modului sfințirii sau celebrării acestui serviciu religios ce se va face cu ocazia desvelirii acestei statui.

D-l. prefect arată că nu intră în competența d-sale rezolvarea acestei chestiuni, dar e regretabil faptul că noi, românii, să ajungem să ne divizăm pe chestiuni de confesiune și mai ales să ne certăm la picioarele statuii aceluia ce și-a închinat viața Unirii. Dacă în trecut pe această chestiune s-au putut întâmpla neînțelegeri, e dureros ca azi să mai fie răscolite și în special de noi, cei înțelegători, care ne dăm seama de repercusiunile ce eventual s-ar crea prin repetarea și stăruința în aceste divergențe. Întrebat, în principiu, asupra modului cum vede programul, dl prefect arată că întâi ar fi o slujbă religioasă la o oră potrivită, după care ar urma desvelirea, iar în final să se dea o masă comună, în loc liber, tuturor celor prezenți, și în special lumii venite de la țară, de care trebuie să avem grijă în mod deosebit. În continuare, ia cuvântul dl revizor școlar Petre Son, care îl întreabă pe dl prefect dacă n-ar fi bine ca unii dintre d-nii. învățători de la sate, unii rămânând să comemoreze această desvelire de statuie la școală chiar, să vie la Bistrița în costume naționale și, eventual, însoțiți de populația din sate. D-l. prefect arată că va da chiar ordin primarilor să organizeze aceste participări la sărbătoare, iar pentru a ușura participarea, se va adresa Direcțiunii Generale C.F.R. București și va solicita aprobarea în mod gratuit a câtorva vagoane pe traseul liniilor Rodna-Bistrița, Bârgău și Luduș, pentru participarea populației la serbare.

În cuvântul său, d-l. Dr. Cornel Pop aduce mulțumiri dlui prefect în numele Comitetului de construcție al monumentului, din care și d-sa. face parte și arată că acest Comitet este în sfârșit mulțumit că a venit timpul când munca membrilor săi poate fi apreciată, iar statuia ridicată și desvelită în condițiuni morale mulțumitoare pentru inițiatori. Singura dorință pe care și-o exprimă este aceea că dacă la sfințire va fi invitat Î.P.S. Episcopul Colan, să fie invitat și Excelența Sa Iuliu Hossu. Dl prefect asigură ca se va raporta acest caz Ținutului și va căuta a interveni ca problema să fie rezolvată în modul cel mai potrivit și împăciuitoare.

Dl Dr. Simion Sbârcea e de părere ca în programul serbării să se joace și o horă, să se cânte „*Deșteaptă-te, române!*”, iar pentru studierea și organizarea în detaliu a programului, să se organizeze un Comitet restrâns. Propunerea este acceptată, iar în Comitetul care urma să organizeze și să conducă pe teren desfășurarea serbării au fost incluși: președinte - colonel Teodor Sbârcea, primarul orașului, iar ca membri în comitet: Dr. Victor Moldovan, Ioan Petringel, Ioan Sângeorzan, Vasile Sângeorzan, Pavel Urs a Goroaiei, Mihail Encean, Toader Toma, Gheorghe Matheiu, Aurel Filimon, Ștefan Lupu, Ioan Sas și Ioan Bozga, ultimii membri din Comitetul de construcție. Pe lângă aceștia, vor mai intra în Comitet protopop Victor Mureșan și revizorul școlar Petre Son.

Domnul prefect roagă acest Comitet ca până mâine la orele 12.00 să întocmească definitiv programul și să îl prezinte d-sale., cu două variante, pentru vreme bună și vreme rea, întrucât timpul fiind înaintat, d-sa. trebuie să

ieie măsurile necesare și definitive. În ce privește festivalul, este de părere ca într-o sală oarecare să se organizeze o seară literară în care să se citească și să se reprezinte felurite opere de-ale poetului. Pentru menținerea entuziasmului și pentru completarea festivalului sărbătoresc, dl prefect promite că va interveni a se pune la dispoziția conducerii acestei serbări amândouă muzicile militare din localitate.

Rămânând bine stabilit și cu învoirea tuturor ca serbarea să se facă la 27 noiembrie 1938, iar comitetul restrâns să-și întocmească în grabă programul, domnul prefect mulțumește tuturor celor prezenți pentru sollicitudinea și atențiunea acordată și cu aceste cuvinte ridică ședința. D.c.m.s. Semnează președinte, prefect: colonel Ion Dumitrache; secretar: Dr. Grațian Fetti¹¹.

În urma acestei ședințe, s-a adresat următorul apel către autoritățile administrative din localitățile județului: „Avem onoarea a va face cunoscut că duminică, 27 noiembrie 1938, va avea loc la Bistrița serbarea desvelirii monumentului bardului nostru național, Andrei Mureșanu. Pentru a da o cât mai mare amploare acestei serbări patriotice și naționale și ce a reprezentat Andrei Mureșanu pentru Neamul Românesc, vă rugăm să binevoiți a lua parte cu cât mai mulți intelectuali din plasa d-vs., cu câte un grup de 40 de țărani din fiecare comună, îmbrăcați în haine de sărbătoare și tot ce aveți mai deosebit în plase: fanfare, societăți corale, patriotice, culturale etc.

Veți fi cu toți aceștia la Bistrița în ziua de 27.XI.1938, la ora 8.30. S-au cerut vagoane pentru transport, însă de acolo unde nu avem tren, țărani vor veni din fiecare comună cu 10 trăsuri pe cheltuiala proprie și vor avea hrană pentru ei și cai, precum și haine pentru ploaie, în caz de timp nefavorabil. La intrarea în oraș, trăsurile vor fi orientate pe plăși în anumite piețe. Serbarea va ține aproximativ de la orele 10.00 până la orele 14.00. Pentru a se asigura ordinea publică, Poliția este obligată să-și facă datoria după cum urmează. Pentru bunul mers al serbării, veți lua măsuri de ordine. Cum sătenii vor veni cu căruțele, pentru a nu se produce învâlmășeli și trambalări cu căruțele prin oraș, veți îndruma în modul următor căruțele:

1. Cele ce vor veni dinspre Târbuiu, Sigmir și Viișoara, vor fi îndrumate în Piața Decebal.
2. Cele ce vor veni dinspre Dumitra, de asemenea vor fi îndrumate în Piața Decebal.
3. Cele ce vor veni dinspre Bârgău și Rodna, peste Strâmba, vor fi îndreptate în Piața Mureșan.
4. Cele de pe Valea Șieului ce vor veni peste Budac, vor fi așezate pe locul viran de pe podul Budacului¹².

De asemenea, a fost cerut concursul autorităților militare pentru a se implica în organizarea și reușita acestei solemnități: „Vă rugăm să binevoiți a dispune următoarele: 1. Toți TTR din toate unitățile să se producă cu coruri și declamații. 2. Muzicile militare să ne ajute cu concursul lor. 3 Trupă în paradă. 4 Număr de 10 ofițeri care să ne ajute la organizarea serbării. 5. Eventual, ostași pentru menținerea ordinii¹³.”

3. Solemnitatea dezvelirii statuii lui Andrei Mureșanu

În ziua de 27 noiembrie 1938, locuitorii orașului Bistrița și ai județului Năsăud s-au adunat încă de dimineață în simbolică Piață a Unirii, pentru a asista la „îndepărtarea vălului de pe chipul de bronz al bardului național Andrei Mureșianu¹⁴”. Serbările au început la ora 9.00 cu oficierea slujbei religioase la ambele biserici românești din oraș, ortodoxă și greco-catolică, după care, la ora 10.00, în fața „marei mulțimi de țărani și intelectuali, veniți din întreg cuprinsul județului Năsăud¹⁵” a început solemnitatea sfințirii monumentului lui Andrei Mureșanu. Au fost de față: PS Episcop Dr. Iuliu Hossu, Victor Hodor - secretarul general al Rezidenței Regale a ținutului Someș (generalul Al. Hanzu, rezident regal, neputând onora cu prezența), Dr. Leon Scridon - fost ministru, Dr. Tit Mălai și Dr. Emilian Lemeny - profesori universitari din Cluj, teologii Al. Bochiș, Ioan Pop și Grigore Iustin, care l-au însoțit de la Cluj pe PS Episcop Dr. Iuliu Hossu, inspectorul „Străjii Țării” - Atanasiu Popa, o delegație de moldoveni în frunte cu prim-pretorul Gavril Rotaru, reprezentant al prefectului de Câmpulung, Dr. Gheorghe Alexandrescu, prof. Nicolae Plămadă și notarul Nistor Alboiu, reprezentând „Liga culturală” din Câmpulung, membrii Comitetului de inițiativă a ridicării monumentului, membrii Comitetului de organizare a festivității, reprezentanții tuturor autorităților, instituțiilor publice și particulare, culturale și artistice din oraș și județ, col. Ion Dumitrache - prefectul județului Năsăud, prof. Ștefan Lupu - directorul ziarului „Năzuința”, Ioan Goga și Dr. Grațian Fetti, rudeniile în viață ale poetului Andrei Mureșanu, cât și nepoatele acestuia, „Maria Mureșanu,

11 *Ibidem*, ff. 27-28.

12 *Ibidem*, f. 30.

13 „Năzuința”, Bistrița, anul I, nr. 2, 4 decembrie 1938, p. 2.

14 *Ibidem*, p. 3.

15 *Ibidem*.

măritată cu Ioan Cucu, proprietar, Maria Mureșanu, văduva lui Macedon Pop, fost învățător, Elena Mureșanu, măritată cu Ioan Bozga, pensionar; strănepoții: Valeria Cucu, măritată cu Vasile Olteanu, pensionar și fiul Vasile Olteanu, elev în clasa a III-a primară, Elena Cucu, măritată cu Alexandru Pop, plutonier, și fiul Gheorghe Pop; Ionel Cucu, funcționar, Aurelia Cucu, dactilografă, Ilie Roșca, meseriaș, Reghina Roșca, măritată cu Gheorghe Dimușca, proprietar, Maria E. Bozga, dactilografă, Romulus I. Bozga, învățător, Livia A. Bozga, elevă în clasa I la Gimnaziul de fete din Bistrița, Ștefania F. Bozga, elevă în clasa a II-a primară¹⁶.

Pentru început, Corul societății „Mihai Viteazul”, sub conducerea prof. Erwin Lurtz, a intonat „*Imnul Regal*” și „*Deșteaptă-te, române!*”, cântate apoi de toți cei prezenți.

A urmat cuvântarea P.S. Episcop Dr. Iuliu Hossu: „Pe cărarea pregătirii plinirii vremii, s-a arătat Fiul lui Dumnezeu. Dumnezeu a așezat în cursul veacurilor prooroci chemători, cu glas dumnezeiesc, pentru a orându-i primirea a ceea ce pogoară din cer și formării sufletului nou. Pe cărarea neamurilor, Dumnezeu a așezat în cursul veacurilor bărbați cu suflet de foc, care să le cheme la deșteptare, pentru ziua plinirii libertății, pentru ceasul dreptății. Pe cărarea neamului nostru s-a arătat mila și ajutorul lui Dumnezeu, căci neamul acesta a străbătut cărarea veacurilor, luând de însoțitor și sprijinitor pe Dumnezeu și în rugăciuni a cerut plinirea dreptății Lui. Și au venit vestitorii cu glas de Arhanghel ai judecății și dreptății lui Dumnezeu. Unul dintre aceștia este acela al cărui chip s-a desvelit aci. E o mare bucurie, e un praznic luminat pentru neamul întreg. Fiu ales al acestor plaiuri, fiu al cetății voastre, a pășit pe acest pământ pe care astăzi călcați în plină lumină și libertate. Poetul Andrei Mureșianu era întemeiat pe credința în Dumnezeu. De aceea glasul lui a răsunat neîntrerupt în sufletul neamului. Cuvântul lui de acum 70 de ani a fost cuvânt de nădejde, cântare de leagăn, el a stăpânit toate sufletele de atunci încoace. A crezut în dreptatea lui Dumnezeu și plinirea ei. „*Preoți cu crucea în frunte, căci oastea e creștină...*”, a strigat el. S-a cutremurat și cenușa înaintașilor în morminte. Astăzi, când sub ochii fericiți ai noștri se desfășoară acest praznic, când trăim clipe de libertate, să nu uităm niciodată că ele sunt rodul chemării la unire, prin dragoste, prin dărâmarea tuturor piedicilor. În hotarele țării, noi, purtătorii crucii, suntem chemați să ne așezăm în fruntea oștirii. Aducem rugăciuni fierbinți pentru a ieși întăriți în suflet, în dragoste și unire. Dumnezeu va da putere poporului Său și-L va binecuvânta în pace. Cu acest praznic luminat, neamul românesc aduce un semn de adâncă recunoștință lui Andrei Mureșianu¹⁷.

Urmează la cuvânt Dr. Victor Hodor, secretarul general al Rezidenței Regale a ținutului Someș, care a spus, între altele: „În momentul când la Bistrița noi inaugurăm monumentul lui Andrei Mureșianu, în aceeași zi și poate în aceeași clipă, în Capitala țării cade vâlul de pe statuia lui Ionel I. C. Brătianu. Geniul dreptății a vrut ca poetul care, prin izbucnirile fulgerătoare ale sufletului său, a răscolit setea de libertate a neamului nostru și a dinamizat energiile sale combative, să fie immortalizat în aceeași zi cu omul de stat care, cu o jumătate de secol în urmă, a fost desemnat de Providență să împlinească viziunea poetică, să realizeze Unirea râvnită cu atâta îndârjită tenacitate de conștiința unitară a întregii noastre națiuni. Această coincidență ne mai servește și la învățătura că, între mai multe generații succesive, continuitatea și comunitatea de aspirațiuni și credințe înmulțesc la infinit potențialul de vitalitate și de consistență a credințelor comune și garantează biruința lor. Și ce ar putea să demonstreze cu o putere mai peremptorie actualitatea nealterată a concepțiilor lui Andrei Mureșianu, decât faptul că dacă azi sau oricând ar căuta cineva oriunde să pună în discuție drepturile noastre, dobândite cu un imens tribut de sânge, răspunsul neamului nostru va fi pentru totdeauna și definitiv fixat în rostirea lapidară ca un precept biblic și fermă ca granitul unei pietre de hotar: „*Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină / Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost pământ!*”. Mărimea de poet și de om a lui Andrei Mureșianu, înțelesul filosofic al vieții lui se desprind mai ales din împrejurarea că din talentul său de artist și din condeiul său de gazetar a creat mijloace pentru a forma în sufletul românilor o ambianță prielnică idealurilor, organic legate de existența noastră națională și că a reușit să cimenteze încrederea în valoarea și trăinicia acestor idealuri. Versurile lui, care pătrund în inimile fiecărui român o dată cu primele impresii ale copilăriei și îl însoțesc în tot cursul vieții, producând momente de reculegere binefăcătoare și revărsări de entuziasm reconfortant, au semănat în toate sufletele îndemnuri la înfrățire și la sacrificiu. Marele Victor Hugo, vorbind despre opera unui poet contemporan, spune că datorăm recunoștință aceluia, ale căror creațiuni și fapte fac inimile noastre să bată mai nobil. Andrei Mureșianu are și el dreptul la această supremă recompensă națională¹⁸.

16 *Ibidem*.

17 *Ibidem*.

18 *Ibidem*, pp. 3-4.

Președintele Despărțământului local al „Astrei”, Ioan Pavel, fost inspector școlar, a spus: „Cea mai veche asociație culturală a românilor de dincoace de Carpați, „Astra”, înființată acum 77 de ani de către contemporanii lui Andrei Mureșianu, în frunte cu nemuritorul Andrei Șaguna, a fost mereu pe linia marilor aspirații ale neamului, luptând pentru ridicarea acestuia prin lumină, întărirea lui economică, fortificarea conștiinței naționale și cu deosebire pentru „unirea în cuget și simțiri” atât de imperios trâmbițată de Andrei Mureșianu, „unire în cuget și simțiri” de care și astăzi avem atâta nevoie, spre a face un zid solidar românesc împotriva dușmanilor de veacuri, care nu au nici un drept, nici istorie, nici bazat pe considerațiuni etnice asupra pământului românesc, pământ care totdeauna a fost românesc, cu toate încălcările vremelnice ale dușmanilor și care pentru vecii vecilor trebuie să rămână și va rămâne românesc. Despărțământul cultural județean al „Astrei” din acest colț de țară, prin glasul meu aduce, cu prilejul înălțătoarei serbări de astăzi, pioasa sa recunoștință marelui zguduitor de suflete, nemuritorului Andrei Mureșianu...”¹⁹.

Din cuvântul directorului Liceului „George Coșbuc” din Năsăud, prof. Aurel Șorobetea, reținem: „Școala românească, care a moștenit de la înaintașii săi cultul oamenilor mari, vine și aduce prin mine prinosul de recunoștință lui Andrei Mureșianu, bardul redeșteptării noastre naționale. Am venit să ne închinăm cu toții în fața acestui fiu al orașului Bistrița, împrăștiându-ne în memorie cuvintele lui: «Cauza comună națională română să ne fie o cauză sfântă până la moarte, ca să fie ferită ca lumina ochilor de orice discordie, sciziune, de orice dușmănie ori ură confesională, care n-are de ce încăpea între români, sub niciun pretext, ca măr de ceartă, căci cei care stârnesc ura confesională sunt dușmanii românismului și orice dihanii, numai români adevărați nu...”²⁰.

Directoarea Gimnaziului de fete din localitate, Dr. Aurelia Bârsan, a spus la rândul său: „Nici de femeia română n-a uitat Andrei Mureșianu, cântărețul nostru, care aici și-a deschis ochii, aici și-a plămădit sufletul, aici, în copilărie încă, a simțit că românul trebuie să fie stăpân pe pământul acesta, lăsat moștenire de mii de ani de strămoșii lui. El, cântărețul căruia adâncul tainic al sufletului i-a spus c-a sunat ornicul sorții, c-a bătut ceasul libertății, că acum ori niciodată e clipa hotărâtoare pentru viața întregului neam, de pe plaiurile însorite ale Ardealului, cu vorba lui, izvorâtă din sufletul său de foc, a răscolit inimile sutelor de mii de voinici, bătrâni și tineri, din munți și din câmpii, care au prins arma, ca să arate lumii întregi că poporul acesta nu-i făcut numai să rabde, mereu să rabde înjosiri și împilări. Dar la spatele acelor sute de mii de bărbați care, voinici ca brazii, așteaptă numai un semn ca să se avânte în luptă, acolo-i și femeia, mama lui Mihai cel Mare, ca să-i blesteme pe aceia care în momentul sfânt s-ar lăsa ademeniți de luciul argintului și s-ar face vânzători. Femeia nu este niciodată pe planul întâi, totdeauna numai în umbra bărbatului, îndemnându-l, sprijinindu-l și însuflețindu-l ca el, cel puternic, să-și poată desăvârși opera lui de creație și blestemându-l cu blestem amarnic de mamă, când graiul și căldura sufletului ei n-ar găsi răsunset în inima lui. Așa și-au înțeles menirea femeile de la 1848. Și poetul a cunoscut toată greutatea pe care o are în cumpăna vieții rolul femeii, de aceea i s-a adresat și ei, ca în ceasul cel greu și mare al neamului, să lupte și ea cu arma pe care i-a dat-o Dumnezeu. Noi, femeile române de azi și de mâine, să scriem în sângele nostru cu litere de pară vorbele poetului, să veghem ca ei, cei puternici, tații și frații, soții și copiii noștri, să poată arăta prin faptele lor că sunt urmași ai lui Mihai, Ștefan și Corvin. Și mai cu seamă acum, când gânduri dușmănoase și de cucerire se îndreaptă din nou asupra Ardealului nostru, trebuie să ținem trează în inimi flacăra cea dătătoare de viață, care a încins sufletul lui Andrei Mureșianu, revărsându-se în vorbele nemuritoare ale poeziei „Deșteaptă-te, române”! Deșteaptă-te, române, că dincolo de mejdia brazdei tale se aude din nou zăngănit de arme. Și tu, femeie română, ai ochii treji, că și tu răspunzi în fața lui Dumnezeu de viața și fericirea neamului și, dacă va suna din nou ceasul cel mare, de astă dată pentru apărarea libertății, să fii la locul tău! Adă-ți aminte de mama umilă și, totuși, atât de mare, a lui Andrei Mureșianu, care cea dintâi i-a șoptit fiului său, cu alte vorbe poate, dar cu același înțeles: „Deșteaptă-te, române”! Și el s-a deșteptat și flacăra sufletului său a trezit din amortire un neam întreg. „Deșteaptă-te, române!...”²¹.

În numele prefectului de Câmpulung, prim-pretorul Gavril Rotaru, a spus: „Fiii județului Câmpulung din Bucovina, țara fagilor, descendenți ai arcașilor și plăeșilor lui Ștefan cel Mare, care au crescut în cântecul lui Andrei Mureșianu, astăzi, turburați de duioase amintiri și copleșiți de măreția clipei, își trimit prinosul lor de închinare marelui Andrei Mureșianu, depunând această jerbă de flori la picioarele lui...”²².

19 *Ibidem*, p. 4.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*.

22 *Ibidem*.

Protopopul Ioan Petringel, vicepreședintele „Comitetului de inițiativă a ridicării statuii lui Andrei Mureșianu”, a arătat: „Printre românii din județul Năsăud, dar mai ales în sânul populației românești din Bistrița s-a auzit deseori dorința de a se ridica o statuie poetului Andrei Mureșianu. Neamul românesc, ajuns prin grele și îndelungate lupte la unitatea și libertatea națională, se simțea îndatorat să aducă un prinos de recunoștință unui bărbat care, prin talentul său poetic și prin sufletul său mare, a contribuit la izbândirea idealului național, ce ne-a adus țara noastră de azi. Statuia aceasta nu-și putea găsi loc mai potrivit decât în orașul Bistrița, din cauză că aici s-a născut, aici îi sunt îngropați părinții și frații și aici îi trăiesc strănepoții. Pentru statuie s-a ales această piață pentru că aici s-a jucat în anul 1918, la intrarea primelor trupe române în acest oraș, frumoasa horă a unirii. Deci nu se putea un loc mai potrivit pentru un poet care a dorit unirea românilor decât într-o piață care să simbolizeze această unire. Dar s-a mai ridicat statuia pe acest loc și pentru faptul de a fi în văzul tuturor românilor din oraș și județ și a servi de îndemn la unirea suflotească și la jertfa pentru pământul țării, așa cum a cerut poetul neamului în poezia „Deșteaptă-te, române!...”. D-l Dr. Victor Moldovan, fost ministru, s-a făcut executorul acestei dorințe patriotice și a constituit un Comitet care avea menirea să adune fondurile trebuincioase ridicării statuii marelui poet național. Sumele s-au strâns din contribuția Primăriei orașului Bistrița și a deputaților și senatorilor care și-au dat diurna lor pe o zi... Statuia a fost turnată în bronz de profesorul sculptor Cornel Medrea din București. Sfințirea pietrei fundamentale a soclului s-a făcut în ziua de 2 septembrie 1935, iar soclul a fost ridicat sub conducerea dlui arhitect Ioan Sas. La ridicarea acestui soclu a contribuit cu material și Prefectura județului nostru, prin dl col. Ion Dumitrache, prefectul județului Năsăud. În numele Comitetului de inițiativă a ridicării acestei statui, aduc viile mulțumiri tuturor marilor bărbați și autorități care au contribuit la înălțarea acestui măreț monument național”²³. Adresându-se apoi secretarului general al Rezidenței Regale a ținutului Someș, Victor Hodor, protopopul bistrițean a continuat: „În numele Comitetului de inițiativă pentru ridicarea statuii lui Andrei Mureșianu, vă predau acest monument ce reprezintă pe poetul care, prin puternicul său marș „Deșteaptă-te, române”!, a contribuit la făurirea unității noastre naționale și integrității teritoriale. Vă rog să-l primiți și să-l predați dlui primar al orașului Bistrița, pentru a-l păstra cu grijă și sfințenie, pentru ca el să poată servi generațiilor de azi și celor de mâine, ca un îndreptar și imbold în munca lor pentru neam, în iubirea față de Rege și jertfă pentru apărarea patriei noastre”²⁴.

Dl Victor Hodor, secretarul general al Rezidenței Regale a ținutului Someș, luând cuvântul și adresându-se col. Teodor Sbârcea, primarul orașului Bistrița, a răspuns: „În momentul când în numele ținutului Someș vă predau acest monument, care din această zi va fi cea mai splendidă mărturie a conștiinței românești, o măreață podoabă a acestui oraș și un semn al gratitudinii noastre, vă rog să-l păstrați cu grijă și mândrie, căci el va vesti vremurilor tăria geniului nostru național. Monumentul lui Andrei Mureșianu să fie totdeauna un avertisment binevenit ca să iubim cu pasiune libertatea noastră și la nevoie să o apărăm cu jertfa vieții, să rămânem uniți, cu credința gata de orice sacrificiu în jurul Tronului și a Coroanei de oțel, simboluri cu înțelesuri veșnice, pentru că

23 „Încă de tânăr deputat m-a preocupat cultul eroilor din ținutul nostru. M-a preocupat în primul rând cultul marelui nostru bard al deșteptării noastre naționale, născut la Bistrița, *Andrei Mureșan*. După posibilitățile modeste ce mi-au stat la dispoziție, am confecționat prin un zugrav portretul în mărime naturală al lui Andrei Mureșan, reprezentat în atitudinea lui revoluționară, cu țărănul iobag la picioarele sale, rupând lanțul. Tabloul acesta, executat în ulei, destinat unei Case Naționale, l-am dăruit recent Muzeului Bistrița, la îndemnul inimosului conferențiar universitar Teodor Ghițan. Mai târziu, prin anul 1940, am achiziționat la un anticar din București portretul lui Andrei Mureșan, executat de marele pictor Pop din Brașov. L-am dăruit tot Muzeului din Bistrița. Am realizat însă mai târziu ridicarea unui important monument în bronz la Bistrița. Primăria orașului, având de primit de la Ministerul Apărării Naționale o importantă sumă pentru imobilele sale – ocupate ani de zile de unitățile sale, fără ca Primăria să primească chiriile restante – m-a rugat să stăruie și să intervin. Mi s-a oferit un onorariu ca avocat, procentual, care s-a ridicat la 100.000 lei. Acest onorariu l-am destinat ca prim fond pentru ridicarea monumentului, al cărui cost s-a ridicat la 300.000 lei. Diferența până la această sumă am acoperit-o prin diurna pe o zi, ce am solicitat-o drept contribuție Senatului și Adunării Deputaților, membrii acestor corpuri aprobând cu unanimitate propunerea mea. Monumentul a fost executat de sculptorul Cornel Medrea. Când a sosit statuia colos la Bistrița, așezată în curte la mine, lumea venea ca la o minune, bistrițenii neavând până atunci ocazia să vadă un monument în bronz. Am ales Piața Unirii, în fața bisericii, ca loc potrivit pentru a fi ridicată statuia. La săparea fundației au luat parte descendenții poetului Andrei Mureșan. Piatra fundamentală a fost ridicată în ziua de 15 septembrie 1934, în ziua când am împlinit 50 de ani, în cadrul unei mari solemnități, la care au asistat toți intelectualii și țăranii bistrițeni. În 1940, cu ocazia cedării Transilvaniei ungarilor, statuia a fost transportată la Sibiu și readusă după ieșirea ungarilor, la Bistrița, dar din păcate, nu a fost așezată pe soclul original, ci lângă biserica săsească, pe un soclu rămas de la unguri”; apud. *Victor Moldovan, Memoriile unui politician...pp. 377-378.*

24 „Năzuința”, anul I, nr. 2, 4 decembrie 1938, p. 4.

lucrând astfel, vom face ca temeliele României să fie tari și nezguduite, ca piatra din soclul acestui monument, iar țara noastră va înfrunta, mândră și înfloritoare, urgia vremurilor, asemenea ideilor și viziunilor aceleia pe care îl immortalizează bronzul nepieritor al acestei statui²⁵.

În răspunsul său, col. Teodor Sbârcea, primarul orașului Bistrița, a replicat: „Sunt fericit că pot lua în patrimoniul orașului acest impunător monument și cu mine întreaga populație a orașului Bistrița, monument care îl prezintă pe răscolitorul sufletelor noastre, poetul Andrei Mureșianu. Vă asigur că orașul îl va păstra cu sfințenie, un Comitet anume alcătuit îngrijindu-se de el cu toată dragostea și atențiunea cuvenite²⁶.”

În momentul stropirii cu aghiasmă, preoții ortodocși au plecat de la monument, strecurându-se aproape neobservați prin mulțime. Cerându-li-se explicații vizavi de gestul lor, aceștia și-au justificat plecarea „fiindcă au fost jigniți prin aceea că locurile de frunte au fost ocupate de I.P.S.S. Episcopul și preoții catolici, precum și de faptul că aceștia au venit cu rugăciune, care a continuat la monument. Am trimis și i-am rugat să ia cel puțin parte la șezătoarea de la Batalionul 8 Vânători de Munte, cât și la masa oficială ce urma. În loc de aceasta, preoții și soțiile lor au mers la restaurantul Brădet, unde au stat de la orele 13.00 la 18.00. Se pare că tot răul a provenit din ațâțările soțiilor preoților, la rândul lor rău povățuite de doamna fostului senator Bejan, supărată pe alte doamne de religie greco-catolică. Unele din doamnele supărate au încercat chiar să strângă în gestul lor pripit și alte persoane din jurul lor imediat, care însă nu le-au dat ascultare, spunându-le chiar: «noi am venit să vedem statuia și să defilăm la ea, nu să ne supărăm”. Planurile statuii încă nu au fost depuse la Primărie de către Comitetul de construire, se văd însă din fotografiile proporțiile și frumusețea monumentului în fața căruia, în zilele următoare, se opresc și privesc nenumărați trecători, arătându-și mulțumirea pentru desvelire²⁷. Spre final, Corul societății „Mihai Viteazu”, sub conducerea prof. Erwin Lurtz, a intonat „Deșteaptă-te, române!...”, cântat apoi de întreaga populație prezentă. În sunetele fanfarelor militare din localitate și a celor țărănești din județ, timp de două ore a urmat defilarea celor peste opt mii de participanți din toate comunele județului, „în frumoasele lor costume naționale, într-un entuziasm delirant²⁸.”

Participanții au fost invitați apoi la o șezătoare cultural-artistică în curtea Batalionului 8 Vânători de Munte, unde s-a cântat „Trei culori cunosc pe lume” și s-au recitat poezii: „Lui Andrei Mureșianu” (Livia Bozga, strănepoată a lui Andrei Mureșianu, elevă în clasa I la Gimnaziul de fete din Bistrița), „Spre libertate” (Maria Isăcescu); „Omul frumos” (Alexandru Husar, elev în clasa a VIII-a la Liceul „George Coșbuc” din Năsăud). Nu au lipsit cuvântările despre viața și opera lui Andrei Mureșianu și despre însemnătatea zilei, rostite de Ștefan Lupu - prof. la Liceul „Alexandru Odobescu” din Bistrița, Atanasie Popa - inspector al „Străjii Țării”, col. Ion Dumitrache - prefectul județului. Ziua s-a încheiat cu un banchet care a avut loc în saloanele „Cercului Cultural” din orașul Bistrița. „Au tostat: P.S. Episcop Iuliu Hossu pentru MS Regele Carol al II-lea, făuritorul României Noi și pentru memoria lui Andrei Mureșianu, ctitor al României Mari; Dr. Tit Mălai - prof. univ.; Dr. Leon Scridon - fost ministru; Ioan Petringel - protopop; Teodor Sbârcea - primarul orașului Bistrița; Nicolae Ianul - comandantul Legiunii năsăudene a „Străjii Țării”; Dr. Gheorghe Alexandrescu-Câmpulung și Dr. Victor Hodor - secretarul general al Rezidenței Regale a ținutului Someș²⁹.”

În final, au fost citite mesaje de felicitare primite de la diverse foruri publice din țară: „Majestatea Sa Regele mă însărcinează să vă transmit Înalte Mulțumiri pentru sentimentele de devotament și bunele urări exprimate de dumneavoastră în numele locuitorilor întregului județ, cu ocazia dezvelirii statuii poetului Andrei Mureșianu”, semnează Mareșalul Curții Regale, interpus Regelui Carol al II-lea; „Sincere felicitări pentru fapta românească și vii mulțumiri pentru bunele urări ce mi-ați trimis”, semnează Episcop Nicolae Colan, Ministrul Cultelor și Artelor; „Suntem trup și suflet alături de lăudabila inițiativă pentru preamărirea gloriei aceleia care a fost poetul redeșteptării noastre naționale și marele român Andrei Mureșianu”, semnează prefectul județului Cluj³⁰. Cu această ocazie, s-a reamintit că, în semn de solidaritate cu dezvelirea statuii lui Andrei Mureșianu la Bistrița, au fost organizate comemorări de către prefecturile: Severin, Hunedoara, Teleorman, Râmnicu Sărat, Vlașca, Putna, Sălaj, Buzău³¹.

25 *Ibidem*.

26 *Ibidem*.

27 A.N.B.-N., fond *Prefectura județului Năsăud* – numere de bază – d. 377/1939, f. 19.

28 „Năzuința”, anul I, nr. 2, 4 decembrie 1938, p. 4.

29 *Ibidem*.

30 A.N.B.-N., fond *Prefectura județului Năsăud* – numere de bază – d. 377/1939, f. 55.

31 *Ibidem*, ff. 40-57.

În zilele următoare, au fost trimise telegrame omagiale Regelui Carol al II-lea, membrilor Guvernului, generalului Al. Hanzu, rezident regal al ținutului Someș și Dr. Victor Moldovan, președintele Comitetului de inițiativă a ridicării statuii lui Andrei Mureșanu, care nu a putut participa la manifestarea de la Bistrița, fiind reținut la București. Edililor le-a scăpat însă un amănunt, semnalat de prof. Ștefan Lupu un an mai târziu: „Trecând deunăzi prin Piața Unirii din orașul nostru, am întâlnit aici un grup de muncitori maramureșeni care, în fața statuii lui Andrei Mureșanu, se întrebau nedumeriți asupra celui ce reprezenta această statuie. Unul dintre ei credea a ști că este pur și simplu ctitorul bisericii greco-catolice care se află în apropiere. Apropiindu-mă de ei și intrând în vorbă, le-am împărtășit numele celui pe care îl reprezenta statuia. Le-am mai spus că numele bardului redeșteptării noastre naționale trebuie să fie gravat pe soclul statuii. Riposta a fost promptă din partea lor, ea precizându-ne contrariul, căci - ne spuneau ei - din primul moment căutaseră pe această cale să afle ce doreau. Nu mică mi-a fost mirarea când m-am convins și eu că pe soclul statuii nu era nici o inscripție. Este, desigur, în cuprinsul țării un caz cu totul unic, pe care îl semnalăm d-lui prefect al județului Năsăud”³².

4. Readucerea statuii lui Andrei Mureșanu în orașul Bistrița

Soarta a făcut ca Andrei Mureșanu să nu aibă liniște pe soclul din Piața Unirii, unde a fost pus cu atâta dragoste de românii bistrițeni. În urma cedărilor teritoriale ale României, din vara anului 1940, pentru a nu intra în posesia autorităților horthyste – care, probabil ar fi distrus monumentul - pe baza dispozițiilor organelor administrative centrale, statuia luptătorului național a fost luată de Universitatea din Cluj și instalată „fără știrea Primăriei municipiului Sibiu” în fața clădirii Liceului de fete „Domnița Ileana”, în care a fost găzduită Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj în timpul refugului³³.

După retragerea armatelor de ocupație, românii din orașul Bistrița adresează Primăriei rugămintea „de a se începe demersurile necesare în fața organelor administrative competente pentru readucerea în oraș a statuii lui Andrei Mureșanu, singura operă de acest gen pe care o are orașul Bistrița... Prin acest gest, orașul ar reintra în posesia unui bun realizat prin jertfa și contribuția cetățenilor ei, care ar reazeza-o în locul de unde numai vitregia vremurilor și teama de spiritul de distrugere josnică a unui dușman necruțător a făcut ca să fie în mod vremelnic îndepărtată”³⁴. În acest sens, Primăria orașului Bistrița a început o corespondență intensă cu autoritățile statului, pentru a reintra în posesia statuii.

O primă solicitare a fost trimisă Circumscripției a III-a Cluj a Inspectoratului General Administrativ, care a răspuns cu adresa nr. 4501 din 23 mai 1946: „Cu referire la raportul dvs. nr. 4654 din 14 mai 1946, avem onoarea a vă ruga să vă adresați în primul rând direct Primăriei municipiului Sibiu, cu cererea de a vă restitui statuia din chestiune, urmând să se facă alte intervenții numai în cazul că acel municipiu ar refuza restituirea statuii. Semnează Dr. Traian Migia, inspector general administrativ; Dr. Iosif Pop, șeful Serviciului Financiar”³⁵.

Prefectura județului Năsăud, prin Serviciul Administrativ, a transmis Primăriei orașului Bistrița adresa nr. 6500 din 31 mai 1946, având ca obiect restituirea statuii: „Avem onoarea a vă face cunoscut că Comenduirea pieței Sibiu, cu adresa nr. 556 din 3 mai 1946, ne aduce la cunoștință că statuia lui Andrei Mureșanu în anul 1940 a fost ridicată și dusă la Sibiu de către Corpul 6 Armată. Această statuie a fost instalată în parcul din fața Liceului «Domnița Ileana» din Sibiu, unde se află și în prezent. Binevoii a lua măsuri pentru ca statuia să fie readusă și instalată din nou pe locul de unde a fost ridicată, încunoștințându-ne despre măsurile luate în cauză. Semnează prefect Mihai Mihălaș; șeful Serviciului, s.s. indescifrabil”³⁶.

În data de 6 iulie 1946, Primăria orașului Bistrița a trimis Primăriei municipiului Sibiu adresa nr. 5489/1946, cu următorul conținut: „Din inițiativa mai multor locuitori ai orașului nostru, a luat ființă încă din anul 1932 un Comitet pentru ridicarea unei statuii lui Andrei Mureșanu, marele luptător național, fiu al orașului nostru. Acest Comitet a reușit ca, prin fonduri realizate prin donațiuni și subscripțiuni benevole, să ridice statuia, care a fost apoi așezată pe terenul pus la dispoziție din partea Primăriei orașului, teren care apoi a fost amenajat și transformat în parc public. Evenimentele triste ce au urmat Dictatului de la Viena, din 30 august 1940, au avut drept consecință împrejurarea că statuia lui Andrei Mureșanu a fost ridicată de pe soclul unde a fost așezată și

32 „Săptămâna”, anul XII, nr. 354, 21 mai 1939, p. 1.

33 A.N.B-N., fond *Primăria orașului Bistrița*, d. 3/1946, f. 10.

34 *Ibidem*, f. 1.

35 *Ibidem*, f. 3.

36 *Ibidem*, f. 5.

transportată, în urma dispozițiilor organelor administrative, în Ardealul de Sud, unde apoi a fost așezată pe un soclu ridicat în fața construcției care a adăpostit, după informațiile noastre, Universitatea Românească din Cluj. Astăzi, inițiatorii acestei opere, reîntorși din refugiu, ni s-au adresat cu rugămintea de a face demersurile necesare pentru readucerea în orașul nostru a statuii lui Andrei Mureșanu, de altfel singura operă de acest gen ce a posedat orașul Bistrița. Pentru aceste considerente, avem onoarea a vă ruga să binevoiți a ne comunica modalitățile și formalitățile ce avem de îndeplinit în vederea readucerii statuii în orașul nostru. În speranța unui binevoitor concurs din partea Domniilor Voastre, primiți, vă rog, asigurarea distinselor noastre considerațiuni. Semnează primar Octavian Cosmuța; secretar, Victor Molnar³⁷.

Primăria municipiului Sibiu, Serviciul Tehnic, a răspuns Primăriei orașului Bistrița prin adresa nr. 4949 din 16 iulie 1946: „La adresa dvs. nr. 5489/1946, avem onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele: statuia luptătorului național Andrei Mureșanu este instalată în Sibiu în fața clădirii Liceului de fete „Domnița Ileana”, în care a fost găzduită Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj în timpul refugiului. Statuia a fost adusă de Universitatea din Cluj și instalată fără știrea Primăriei municipiului Sibiu, fapt care s-a relevat în dosarul trimis Corpului 6 Teritorial Cluj cu nr. 3373/1946. În afară de confirmarea faptului că statuia lui Andrei Mureșanu se află în orașul Sibiu, nu vă putem comunica nimic în privința ei, urmând a vă adresa Universității din Cluj și Corpului 6 Teritorial Cluj, care vă pot da toate deslușirile convenite și indica formalitățile necesare pentru a ridica și transporta la Bistrița această statuie. Semnează primar, s.s. indescifrabil; secretar general, s.s. indescifrabil; șeful Serviciului Tehnic, s.s. indescifrabil³⁸.

În data de 22 iulie 1946, Primăria orașului Bistrița a transmis Prefecturii județului Năsăud adresa nr. 6925/1946: „La adresa dvs. nr. 6500 din 11 iulie 1946, avem onoarea a vă comunica că pentru readucerea statuii lui Andrei Mureșanu, am luat măsurile de cuviință, luând contact cu Primăria municipiului Sibiu în această cauză. Dacă nu se vor ivi obstacole mai mari, avem legitime speranțe că în scurt timp vom reintra în posesiunea statuii, care apoi va fi reșezată, în cadru solemn, pe locul de unde a fost îndepărtată. Semnează primar, Octavian Cosmuța; secretar, Victor Molnar³⁹.

La 3 august 1946, prin adresa nr. 7481/1946, Primăria orașului Bistrița a solicitat Universității „Regele Ferdinand I” și Corpului 6 Teritorial Cluj să îi comunice date cu privire la procedura pe care ar urma să o îndeplinească în vederea ridicării și transportării la Bistrița a statuii poetului: „Alăturat avem onoarea a vă înainta în copie adresa Primăriei municipiului Sibiu cu nr. 4949/1946 referitor la statuia marelui luptător pentru dezrobirea poporului român, Andrei Mureșanu, și care formează proprietatea Primăriei orașului Bistrița. Această statuie a fost evacuată în restul țării după Dictatul de la Viena. Din alăturata adresă a municipiului Sibiu reiese că statuia se află în Sibiu, dusă de Universitatea «Regele Ferdinand I» din Cluj, în timpul refugiului. Vă rugăm a ne comunica formalitățile necesare pentru a ridica și transporta la Bistrița această statuie. Semnează primar Octavian Cosmuța; secretar, Victor Molnar⁴⁰.

Prin adresa nr. 3417/1946 din 13 august 1946, Rectoratul Universității „Regele Ferdinand I” Cluj a răspuns Primăriei din Bistrița: „Cu referire la adresa dvs. nr. 7418 din 3 august 1946, avem onoarea a vă face cunoscut că Universitatea noastră nu are nimic împotriva ridicării și transportării din Sibiu a statuii marelui luptător pentru dezrobirea poporului român, Andrei Mureșanu. În ceea ce privește formalitățile pentru ridicarea și transportul statuii de la Sibiu la Bistrița, urmează să vă adresați Corpului 6 Teritorial Cluj. Semnează rector, Emil Petrovici; secretar general, Teodor Buta⁴¹.

În aceeași zi, Statul Major, Biroul Adjutantului al Comandamentului 6 Teritorial comunica autorităților locale din Bistrița prin adresa nr. 93615/1946, următoarele: „La adresa dvs. nr. 7481 din 3 august 1946, am onoarea a face cunoscut că acest Comandament nu are nici o pretenție de proprietate asupra statuii „Andrei Mureșanu”, aflată actualmente în Sibiu. Pentru a vă comunica formalitățile necesare spre a ridica și transporta la Bistrița această statuie, care este proprietatea orașului Bistrița, rugăm a vă adresa Ministerului de resort (Ministerul Cultelor și Artelor), întrucât acest Comandament nu are nici o dispozițiune în această privință. Semnează șeful de Stat Major, col. Th. Ghiță; șeful Biroului Adjutantului, mr. C. Gheorghiu⁴².

37 *Ibidem*, f. 6.

38 *Ibidem*, f. 10.

39 *Ibidem*, f. 9.

40 *Ibidem*, f. 11.

41 *Ibidem*, f. 12.

42 *Ibidem*, f. 13.

În data de 28 octombrie 1946, Primăria orașului Bistrița a emis Decizia nr. 12449/1946 privind executarea pe cale de regie directă a lucrărilor de montare a statuii lui Andrei Mureșanu: „Noi, Primarul orașului de reședință Bistrița, având în vedere referatul Serviciului Tehnic al orașului, prin care solicită aprobarea executării pe cale de regie directă a lucrărilor de montare a statuii lui Andrei Mureșanu în soclul din fața Primăriei⁴³, în valoare de 1.722.990 lei; având în vedere referatul Secției Contabilității a comunei, prin care arată că în bugetul pe exercițiul în curs este credit disponibil la cap. I, art. 114; în baza dispozițiilor art. 30, alin. ultim din L.C.P., cu modificările ulterioare, precum și pe temeiul art. 90, 109 și 124 din aceeași lege, decidem: Art. 1. Se aprobă a se executa de către Serviciul Tehnic al comunei lucrările de montare a statuii «Andrei Mureșanu», pe cale de regie directă, în valoare de 1.722.990 lei. Art. 2. Plata cheltuielilor, în sumă de 1.722.990 lei, se va face de la cap. I, art. 114 din bugetul comunei pe exercițiul în curs, unde este credit disponibil. Art. 3 Serviciul Tehnic al orașului și Serviciul Financiar sunt însărcinați cu executarea prezentei deciziuni. Semnează, primar Octavian Cosmuța; secretar, Victor Molnar⁴⁴.

În vederea executării lucrărilor, în data de 28 noiembrie 1946, prin adresa nr. 12285/1946, Serviciul Tehnic al Primăriei Bistrița a înaintat Inspectoratului General de Drumuri Naționale Cluj un deviz pentru montarea statuii: „Alăturat avem onoarea a vă înainta un deviz pentru montarea statuii „Andrei Mureșanu” în orașul Bistrița, cu cheltuielile totale de 2.000.000 lei, cu rugămintea să binevoiți a dispune aprobarea acestor lucrări pe cale de regie directă, sub conducerea și supravegherea Serviciului Tehnic al orașului. Semnează primar, Octavian Cosmuța; secretar, Victor Molnar⁴⁵.

Conform referatului nr. 12449 din 3 decembrie 1946, înaintat primarului de către Serviciul Tehnic, pentru montarea statuii lui Andrei Mureșanu în Piața Regele Ferdinand (actuala Piață Centrală), în fața sediului administrației locale, au fost necesare următoarele lucrări: „a) Micșorarea postamentului existent din piatră naturală cu 1 m din înălțimea de 6,50 m, cu dimensiunile 150/150; b) Montarea schelăriei în jurul postamentului pe o înălțime de 6 m, precum și montarea scheletului, adică a ramei pentru ridicarea, respectiv montarea statuii; c) Montarea statuii pe soclu și fixarea ei în beton de ciment; d) Demontarea schelăriei și curățarea molozului⁴⁶. În același document se arată că lucrările au fost executate în regie proprie de către Serviciul Tehnic din cadrul Primăriei, în perioada 28 octombrie - 9 noiembrie 1946, suma cheltuită ridicându-se la 1.722.990 lei, defalcată astfel: „1. Lista de plată pentru angajați de la 28 octombrie până la 2 noiembrie a.c. - în valoare de 740.000 lei; 2. Recipisa pentru impozite - în valoare de 135.540 lei; 3. Lista de plată pentru angajați de la 4 la 9 noiembrie - în valoare

43 În fața Primăriei din Bistrița, autoritățile horthyste au construit după anul 1940 un soclu de piatră, în vederea amplasării bustului regentului Miklós Horthy. În lipsa acestuia, pe soclu a fost instalat un steag tricolor roșu-alb-verde, al statului ungar. În aprilie 1945, primarul orașului Bistrița a dat o declarație în legătură cu un incident avut cu un cetățean maghiar în problema arborării acestui steag: „Subsemnatul, Alexandru Mureșan, primarul orașului Bistrița, declar următoarele: în ziua de 15 martie 1945, fiind în Cabinetul dlui Comandant Militar Sovietic al Garnizoanei Bistrița, la o conferință oficială împreună cu toți șefii autorităților locale, la un moment dat a intrat în cabinet Kis Joan din Bistrița, care nu știu cu ce drept și pentru ce motiv a venit în fața mea revoltat, arogant și cu ton ridicat, amenințându-mă cu pumnul, mi-a cerut socoteală zicând: „Cu al cui ordin și pe ce bază ai dispus vopsirea în roșu a rudei pavilionului de pe monumentul din fața Primăriei?”. Eu i-am răspuns că personal și pe răspunderea proprie, în calitatea oficială ce dețin am dispus aceasta. La acest răspuns al meu, dl Kis Joan, și mai revoltat și amenințător, s-a năpustit asupra mea gata să mă lovească, spunându-mi că „Dacă de pe acea rudă va dispărea, respectiv voi vopsi acoperind tricolorul roș-alb-verde, atunci și eu voi dispărea de pe fața pământului”. Totodată, numitul m-a amenințat că mă va aresta dacă voi executa cele dispuse de mine. La aceste insulte, amenințări și ultragii, a intervenit primul dl Gluvacov, secretarul Partidului Comunist, dl Lowi Bernat, șeful Siguranței, și dl Șovu Răcătoianu, comandantul Legiunii de Jandarmi Civili Năsăud, care la fel au fost amenințați de către acest Kis Joan cu arestarea. Menționez că în fața Primăriei Bistrița există un monument pe care se înalță o rudă de pavilion, ce era vopsită în spiral cu culorile roșu-alb-verde, care a fost ridicat în timpul stăpânirii fascisto-hitleriste și cu privire la care am dispus vopsirea cu roșu, drept recunoștință și omagiu bravei Armate Roșii eliberatoare. Cu toate acestea, dlui Kis Joan nu i-a convenit această măsură luată de mine și pretindea ca să rămână pe mai departe culorile roș-alb-verde, disprețuind și desconsiderând complet culoarea roșie. Cer cercetarea cazului, darea în judecată și pedepsirea sus-numitului. Aceasta îmi este declarația pe care o susțin și o semnez. Bistrița, la 10 aprilie 1945. Primarul orașului Bistrița”; *Ibidem*, fond *Primăria orașului Bistrița*, d. 2/1944; vezi și Adrian Onofreiu, *Orașul Bistrița în timpul administrației militare sovietice (13 octombrie 1944 - 13 martie 1945). Mărturii documentare*, în „Revista Bistriței”, nr. XVI, 2002, p. 365.

44 A.N.B.-N., fond *Primăria orașului Bistrița*, d. 3/1946 f. 19.

45 *Ibidem*, f. 14.

46 *Ibidem*, f. 22.

de 570.000 lei; 4. Recipisa pentru impozite - în valoare de 102.380 lei; 5. Recipisa Casa Cercuală - în valoare de 175.070 lei. Semnează șeful Serviciului Tehnic, Otto Dahinten⁴⁷.

În data de 31 decembrie 1946, Primăria a emis ordonanța de plată nr. 602/1946: „În virtutea creditelor ce ne sunt deschise prin bugetul orașului, dl casier al orașului va achita dlui arhitect Felker Martin suma de 1.722.990 lei cuprinsă în ordonanța de față și în condițiunile determinate mai jos: motivul cheltuielii - costul lucrărilor executate pe cale de regie directă la montarea statuii „Andrei Mureșanu”, conform actelor justificative anexate; suma - 1.722.990 lei; observațiuni și acte justificative - un borderou cu... acte justificative; totalul ordonanței - 1.722.990 lei. Această ordonanță de plată este plătabilă până la 31 martie 1947. La plata ei se vor reține datoriile către comună sau județ. Semnează primar, Octavian Cosmuța; șeful Serviciului Financiar, s.s. indescifrabil. Am primit suma din prezenta ordonanță și am plătit-o conform statului - semnează de primire s.s. indescifrabil⁴⁸.

La 10 ianuarie 1947, Primăria orașului Bistrița a adoptat Decizia nr. 4654/1947: „Noi, primarul orașului de reședință Bistrița, luând în examinare proiectul lucrării pentru montarea statuii „Andrei Mureșanu” în fața Primăriei orașului Bistrița, în valoare totală de 2.000.000 lei. Având în vedere că, potrivit dispozițiilor art. 3 din Legea Ministerului Afacerilor Interne nr. 276, publicat în M.O. nr. 232 din 7 octombrie 1946, toate lucrările de întreținere, precum și lucrările de reparațiuni sau transformări, ce nu depășesc echivalentul valorii unei construcții de 5000 mc, se vizează de șeful Serviciului Tehnic al Primăriei. Văzând avizul tehnic favorabil al șefului Serviciului Tehnic al Primăriei, în temeiul dispozițiilor art. 7 din Legea nr. 232/1946, decidem: Art. 1. Se aprobă proiectul lucrării în valoare totală de 2.000.000 lei. Art. 2. Serviciul Tehnic al Primăriei este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a prezentei deciziuni. Semnează primar, Octavian Cosmuța; secretar, Victor Molnar⁴⁹.

Procesul-verbal de recepție a lucrărilor a fost întocmit în ziua de 1 martie 1947: „Noi, Dr. V. Molnar, secretarul Primăriei, președintele Comisiei de recepție, Olimpiu Cornea, șeful Serviciului Administrativ și Otto Dahinten, șeful Serviciului Tehnic, membrii Comisiei de recepție, delegați prin decizia Primăriei orașului nr. 4042/1945, asistați fiind de delegatul Serviciului Tehnic județean, inginer-șef E. Regmann; văzând dosarul privitor la angajarea cheltuielilor de 2.000.000 lei, hotărât de Primăria orașului sub nr. .../194 din 194 pentru montarea statuii „Andrei Mureșanu” în fața Primăriei din orașul Bistrița, s-au constatat următoarele: 1. S-a montat statuia „Andrei Mureșanu” în fața Primăriei din orașul Bistrița conform devizului din 22 noiembrie 1946, cu aviz favorabil din punct de vedere tehnic al șefului Serviciului Tehnic, în calitate de inginer diplomat conform deciziunii Ministerului Afacerilor Interne nr. 2760/1946. Pentru executarea acestor lucrări, s-au angajat cheltuieli în sumă de 1.722.990. Comisia de recepție, examinând lucrările, constată că ele sunt bine executate în întregime și corespund cerințelor tehnice normale. Față de cele constatate, declarăm lucrările recepționate definitiv. Drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal care se va anexa la ordonanțele de plată definitive. Semnează președinte, Victor Molnar; delegatul Serviciului Tehnic județean, E. Regmann; membrii Comisiei de recepție - Olimpiu Cornea, Otto Dahinten. Aprobă: primar, Octavian Cosmuța⁵⁰.

După ani de zbucium, românii bistrițeni așteaptă și ei ca statuia lui Andrei Mureșanu, „amplasată lângă biserica săsească, pe un soclu rămas de la unguri”, să-și afle liniștea acolo unde fusese ridicată inițial, adică în fața bisericii din Piața Unirii – achiziționată de românii greco-catolici la sfârșitul secolului XIX - locul unde s-a încheiat pentru prima dată nucleul românilor din oraș. Sufletul său merită această odihnă, pentru că a fost cel care a răscolit conștiința neamului, i-a încheiat clocotul revoltei într-un ideal și l-a îndrumat pe cărările ce duc la realizările mari ale destinului său istoric. A fost o lecție de pedagogie națională, cu toate prețioasele ei învățăminte, care se desprinde pentru toți din actul proslăvirii bardului redeșteptării noastre.

„Bronzul în care l-am turnat pe bardul redeșteptării noastre să ne vestească legea cea nouă, menită să împărtășe umbra prezentului întunecat și, după veacuri de umilință, ca o lumină pentru ziua de mâine, să ne rostească crezul proaspăt și biruitor cu care s-a hrănit sufletul său și care să ni-l hrănească pe al nostru, căci:

„Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost pământ”⁵¹!

47 *Ibidem*, f. 21.

48 *Ibidem*, f. 17.

49 *Ibidem*, f. 15.

50 *Ibidem*, f. 33.

51 Leonida C. Pop, „Bardul redeșteptării noastre”, în „Năzuința”, anul I, nr.1, 27 noiembrie 1938, p. 2.

La statue du poète Andrei Mureșanu de Bistrița. Une chronologie documentée

(Résumé)

L'élévation de la statue d'Andrei Mureșanu, à l'initiative et avec le soutien de l'avocat et de l'homme politique Victor Moldovan, à Bistrița, monument dont la pierre du fondement a été mise en 1935 devant l'église grec-catholique, dans la Place Unirii, et qui a été dévoilée en 1938, est présentée par les auteurs en base des documents d'archive et de rapports de la presse du temps. En 1940, la statue est envoyée à Sibiu, suite à la cessation vers la Hongrie horthyste du Nord de la Transylvanie. Les démarches de 1946 pour faire revenir le monument et son nouveau remplacement, dans la Place Centrale de la ville, sont menées par la municipalité qui peut réinaugurer la statue au cours du printemps de 1947.

1. Statuia lui Andrei Mureșanu din Piața Unirii.

2. Steagul unguresc pe soclul din Piața Regele Ferdinand (actuala Piață Centrală).